

Samhold for fred og framskritt

Taler

Oscar Torp

Dato

1 mai 1954

Sted

Oslo

1 «Samhold for fred og framskritt!»

Mange vil vel si at dette er et alminnelig og nokså likegyldig slagord. Jeg tror ikke vi bør se det slik. For arbeiderbevegelsen bør ord som samhold, fred og

5 framskritt ; selv om vi bruker dem nokså ofte ; aldri være tomme ord uten mening. I virkeligheten uttrykker disse ordene meget av den internasjonale arbeiderbevegelses idéinnhold fra mer enn 100 år tilbake. Karl Marx gjorde budet om samhold, nasjonalt og internasjonalt, til den bærende parole for de undertrykte klasser i Europa. Det ble uttrykt i en kort og kjent setning:

10 «Arbeidere i alle land ; foren eder!»

Det var denne solidaritetstanken som samlet arbeiderne i de første politiske og faglige arbeiderorganisasjoner i Norge. Det er karakteristisk at initiativet til organiseringen av Det norske Arbeiderparti i 1887 kom fra en arbeiderforening

15 som bar navnet «Samhold».

Det er naturlig at også feiringen av 1. mai-dagen alltid har vært preget av samhold mellom arbeidere i alle land i kampen for fred. Dagen har også vært preget av samhold innad i striden for politisk og økonomisk demokrati, mot

20 dem som holdt på det bestående, de som helst ville bevare samfunnet slik det var. I ordene «Samhold og framskritt» ligger at arbeiderbevegelsen heller ikke i dag er tilfreds med det bestående. Vi vil stadig arbeide for å gjøre samfunnet bedre.

25 Fordi arbeiderbevegelsen alltid bør være mest opptatt av fremtiden, skal vi heller ikke på en 1. mai dvele for meget ved fortiden. Ikke minst av hensyn til de unge, som ikke har opplevd forholdene i Norge for 20 eller 50 år siden, tror jeg allikevel at det er riktig å oppsummere litt av det som er skjedd i Norge siden vi for snart 20 år siden fikk den første arbeiderregjering.

I begynnelsen av 30-årene hadde vi mellom 100 og 150.000 arbeidsledige. Siden 1945 har vi bare hatt mindre sesongledighet om vinteren.

- 35 Totalt sett er landets produksjon i dag nær 50 % høyere enn i 1938. Forbruket er gått opp med nærmere 40 %.

- I løpet av de siste 20 år er syketrygden utvidet så den nå omfatter 80 % av folket. Vi har fått alderstrygd, blinde- og vanføretrygd, barnetrygd, og pensjonsordning
40 for sjømenn, statens arbeidere og skogsarbeidere.

Handelsflåten var før krigen på 4.8 mill. brutto tonn. Under krigen ble nesten halvparten av flåten senket. I dag er den på ca. 7 mill. brutto tonn.

- 45 I de senere årene har Norge hatt en større boligbygging i forhold til folketallet enn noe annet land i verden. Ved utgangen av dette året vil vi ha bygget ferdig om lag 200.000 nye leiligheter. Hvis vi regner at det bor 4 mennesker i hver leilighet, er det altså skaffet bolig til 800.000 mennesker. Det er en fjerdepart av befolkningen.

- 50 Industriproduksjonen er i dag henimot 75 % større enn før krigen og mer enn 3 ganger så stor som i 1945. Vår elektrisitetsproduksjon er fordoblet. Fiskerflåten er modernisert og landbruket er rasjonalisert i stort omfang.

- 55 Alle lag av folket har nytt godt av denne utvikling, men det har kostet stor innsats av arbeid og kapital.

- Vi står nå oppe i en meget omfattende tariffrevisjon. Arbeiderne og funksjonærene i alle fag og virksomheter synes de bør ha lønnsforhøyelser og
60 bedre arbeidsvilkår. Det er ikke noe merkelig i det. De fleste synes det er vanskelig å klare seg med den lønn de har. Men de fleste mener vel også at en stigning i lønningene, som bare trekker med seg en større øking i leveomkostningene, er værre enn ingenting. Det er riktig at mange bedrifter i vårt land evner å betale større lønninger. Men det er også en stor del av
65 bedriftene som arbeider på lønnsomhetsgrensen.

I årene etter krigen har vi dessuten hatt kontroll med aksjeutbyttet. Det utgjorde i 1952 alt i alt 150 mill. kr. Samme år ble det utbetalt nærmere 9 milliarder kr. i

70 lønninger. Sannsynligvis går ca. en tredjedel av aksjeutbyttet tilbake til staten i form av skatter. Fordeler en resten av aksjeutbyttet på landets lønnstakere, svarer det til et tillegg i timefortjenesten på bare 4 øre.

Forhandlinger pågår i disse dager mellom Arbeidsgiverforeningens og
75 Landsorganisasjonens ledelse. Under de omstendigheter vil jeg ikke uttale meg nærmere om tariffoppgjøret, men jeg håper selvsagt at partene kan enes om en løsning.

80 Det største problem for vårt lands økonomi i dag er det store underskuddet i vår utenrikshandel.

I 1953 var verdien av det vi solgte til utlandet 1 milliard kroner mindre enn
85 verdien av det vi kjøpte i utlandet. Selv om situasjonen i første kvartal i år er litt lysere enn i første kvartal i fjor, må vi også i år regne med det betydelig underskudd. Tidligere har vi kunnet finansiere slike underskudd vesentlig ved bruk av valutareserver og Marshall-midler. Nå må vi forsøke å dekke underskuddet ved lån og ved å gjøre utenlandsk kapital direkte interessert i å
90 investere penger i vårt land.

Det finnes også en annen vei, som mange av våre motstandere mener er riktig: å redusere tempoet i utbyggingen av landet og holde forbrukernes kjøpeevne nede, slik at de ikke blir i stand til å kjøpe importvarer. Det hevdes at ved å låne
95 penger i utlandet bare skyver vanskelighetene foran oss og at vanskelighetene vil bli desto større når lånemulighetene tar slutt.

Jeg er enig i at det ikke under alle omstendigheter er noen heldig utvei å låne penger. Det gjelder for den enkelte som for samfunnet som helhet.

100

Men alle vet at de fleste som skal starte eller utvide en bedrift, må låne penger. Det er aldri blitt betraktet som uansvarlig, forutsatt at den bedrift en vil plassere pengene i, er godt planlagt og bygger på relativt sikre muligheter for fortjeneste. Slik må en også vurdere statens lån i utlandet. Jeg tror ikke at en skal overdrive
105 farene ved vår lånepolitikk. Hvis Norge skulle komme opp i samme belastning som i 1939 i forhold til vår økonomiske virksomhet, ville gjelden til utlandet måtte opp i det tredobbelte av hva den er i dag. I sitt foredrag i Stortinget for et

110 par dager siden kunne statsråd Brofoss gi en del interessante opplysninger på dette område. Han nevnte at vi siden 1945 har importert skip for ikke mindre enn 6,3 milliarder norske kroner. Netto-opplåningen for vår veldige skipsbygging i utlandet er allikevel ikke mer enn vel 120 mill. kroner.

115 Både i Stortinget og i pressen har det vært hevdet at vi pantsetter landet. Vi har ikke pantsatt noe som helst, og kommer ikke til å gjøre det.

Før i tien var det alminnelig at store bedrifter ble reist i Norge ved hjelp av utenlandsk kapital. Det er ingen tvil om at Norges økonomi er blitt sterkere etter at vi har fått disse bedriftene. Det er nok å nevne navn som Standard
120 Telefon- og Kabelfabrikk, Brown Boveri, Per Kure, Elektrisk Bureau, Persil-fabrikken, Lilleborg, De-No-Fa, Norsk Hydro, Nitriden i Eydehavn, Vigeland Brug, falconbridge, Electric Furnace i sauda, Odda Smelteverk og Rrkla Metall. Som et praktisk eksempel fra de senere år kan jeg nevne utbyggingen av aluminiumsverket på Sunndalsøra. Denne utbyggingen ble vedtatt av Stortinget
125 i 1951. Den ble muliggjort ved et amerikansk lån. Dette aluminiumsverket står i dag praktisk talt ferdig og en del av produksjonen er allerede kommet i gang. Verket skal produsere 40.000 tonn aluminium pr. år. Lånet skal vi betale tilbake ved å levere til USA bare en femtepart av denne produksjonen hvert år, i 10 år. Da er lånet betalt i sin helhet. Hele den øvrige produksjonen kan vi etter prisene
130 på verdensmarkedet nå, selge med meget god fortjeneste.

De fleste representanter for opposisjonspartiene i Stortinget stemte mot dette prosjektet i 1951. Jeg tror de i dag må innrømme at det vedtak Stortinget gjorde var riktig. Verket kommer etter alt å dømme til å innbringe mange millioner i
135 utenlandsk valuta hvert år. Slik også med det annet store aluminiumsverk i Årdal, som også er reist etter krigen. Det har allerede gitt oss store tilskudd av kjærkommen valuta og går med stort overskudd. Også Årdal-utbyggingen ble bekjempet av en stor del av den borgerlige opposisjonen på Stortinget.

140 I høst og i vinter kom det opp en rekke saker som angikk den økonomiske forbindelse mellom Norge og Sverige. De viktigste var:

Spørsmålet om svensk transitt over havner i Trøndelag.

145 Spørsmålet om Boliden-konsesjon.

Spørsmålet om svensk produksjon av kvelstoff.

150 Spørsmålet om utbyggingen av Nea-vassdraget.

Mellom disse sakene er det i og for seg ingen organisk sammenheng. Det eneste som de har til felles er kanskje at de reiser vanskelige problemer i det ene eller i det annet land. Regjeringen så det slik at den debatt som disse spørsmål reiste
155 allerede før de enkelte saker var utredet, var en stor belastning i forholdet mellom Norge og Sverige. Regjeringen mente derfor at det var ønskelig å få en åpen meningsutveksling med den svenske regjering om disse spørsmål og om selve grunnlaget for samarbeidet på det økonomiske felt.

160 Som dere vel kjenner til fra pressen deltok statsrådene Brofoss og Handal og jeg selv i et møte i Stockholm i slutten av mars sammen med Sveriges statsminister og flere medlemmer av den svenske regjering. Jeg vil med en gang innskyte at den svenske regjering ikke er engasjert i alle de sakene jeg nevnte, på samme måte som den norske regjering. Boliden-saken er for den svenske regjering et
165 anliggende for et privat selskap, som ikke behøver noen konsesjon eller autorisasjon fra de svenske myndigheters side. Slik også med Nea-prosjektet: Spørsmålet om Trondheims kontrakt med Stockholm forelå ikke for den svenske regjering. Annerledes hos oss, hvor den norske regjering i henhold til loven må vurdere og ta standpunkt til utnyttelse av naturherligheter for
170 utenlandsk regning.

Men av dette må en ikke slutte at diskusjonen om noen av sakene var fåfengt. Jeg tror det var et meget nyttig møte. Fra begge sider ble synspunktene lagt frem med stor åpenhet. Fra norsk side framholdt vi de innvendinger vi hadde mot de
175 svenske planer om kvelstoffproduksjon ved Kvarntorp og mot den kontrakt om levering av elektrisk kraft som var inngått mellom Trondheim og Stockholm.

La meg si noen ord om det som etter regjeringens oppfatning taler for et utvidet nordisk samarbeid på det økonomiske området.

180

Det har vært sagt mange ganger at den tekniske utviklingen har gått de små land imot ; ikke bare på det militære, men også på det økonomiske felt. Rasjonell produksjon i vår tid forutsetter på stadig flere områder meget kapitalkrevende maskiner og utstyr, som bare kan bli utnyttet lønnsomt gjennom en
185 massefremstilling for et stort marked. Norge er en relativt liten økonomisk

enhet. Vårt land er ikke alene noe stort marked. Utenfor våre grenser er oppbyggingen av større enheter i full gang. Britene har sitt samvelde og sitt sterlingområde. På kontinentet har vi samarbeidet mellom de såkalte Benelux-landene ; Belgia, Nederland og Luxemburg. Og vi har Schumann-planen og andre store [planer].

Gjennom denne utvikling vil Norge kunne bli liggende økonomisk isolert, hemmet på det store verdensmarkedet og henvist til et hjemmemarked som er for lite for en rasjonell produksjon. Ut fra betraktninger av denne art, er det naturlig å se om det foreligger muligheter for nordisk samarbeid på det økonomiske området.

Vi bør søke å finne fram til konkrete prosjekter hvor felles tiltak er i alle de tre nordiske lands interesser. Blant annet bør vi søke samarbeid på felter hvor ny industri og nye tiltak ikke kommer i veien for bestående næringsvirksomhet.

Vi bør så vidt mulig få en rasjonell arbeidsdeling mellom de tre nordiske land. Produksjonen av hver enkelt vare bør konsentreres der den er mest lønnsom. Det var argumenter av denne art som vi gjorde gjeldende mot Kvarntorp-prosjektet. Samme resonnement fører til at Norge bør produsere og eksportere blant annet elektrisk kraft, som vi kan fremstille billigere enn de andre nordiske land.

Jeg tar avstand fra den tankegang at vi skal unnlate å eksportere f.eks. kraft fordi det kan være til fordel også for andre land ; ikke bare for Norge.

Det som foregikk i Stockholm var bare en meningsutveksling om mulighetene for å finne fram til et samarbeid. Noe standpunkt er ikke tatt og noen avtale er ikke inngått. De forskjellige problemer blir nå utredet av sakkyndige. På det grunnlag som dermed er lagt til rette, vil regjeringen ta sitt standpunkt og forelegge de enkelte saker for Stortinget.

Den svenske regjering har erklært at den i prinsippet er interessert i at spørsmålet om samarbeid om kraftutbyggingen blir nærmere utredet.

Danmark var ikke representert på møtet i Stockholm. Men den danske regjering er orientert. Som det fremgår av det jeg har sagt, håper den norske regjering at også Danmark i størst mulig utstrekning kommer med i et eventuelt samarbeid.

En stor del av den norske presse og representanter for norsk industri har forsøkt å reise en opinion mot regjeringens planer om økonomisk samarbeid med andre land. Allerede for noen år siden ; det var i 1950 ; ble det reist sterk motstand
230 mot de planer som den gang ble drøftet om eksport av elektrisk kraft fra Norge via Sverige til Danmark. Det lot til at det den gang var mange som ikke oppfattet at det bare var tale om eksport av spillkraft ; som vi selv ikke kunne nyttiggjøre oss ; og om eksport av kraft fra anlegg som kom i tillegg til hva vi selv kunne
235 makte å bygge ut. Utbyggingen skulle til dels finansieres ved Marshall-midler og dels ved danske lån og bevilninger.

Da Nea-prosjektet ble aktuelt var argumentene mot krafteksport til dels av samme prinsipielle karakter. På et annet plan lå de innvendinger som kom frem når det gjaldt prisen for den kraft som skulle eksporteres. Det er et praktisk
240 forretningsmessig spørsmål. Regjeringen mener at den pris Trondheim kommune har gått med på er for lav.

Også samarbeidet på flytrafikkens område innen SAS er blitt møtt med stor motstand fra flere hold. En stor del av pressen og opposisjonen i Stortinget
245 forsøker å spille på de nasjonale strenger. Jeg tror ikke at denne agitasjon vil fenge særlig meget blant alminnelige mennesker her i landet. Så vidt jeg vet er alle partier i prinsippet for internasjonalt samarbeid, også på det økonomiske området. Men når det gjelder de praktiske prosjekter har de lett for ; som jeg sa i min nyttårstale ; å trekke nisselua nedover ørene.

250 Etter min oppfatning er den form for internasjonalt økonomisk samarbeid som regjeringen går inn for, i pakt med arbeiderbevegelsens tradisjoner. Det dreier seg ikke her om å utlevere landet til utenlandske spekulanter. Gjennom konsesjonslovene og den kontroll som regjeringen og Stortinget på annen måte
255 vil ha med de tiltak det her gjelder, kan vi sikre oss at samarbeidet vil skje på en samfunnsmessig sett helt forsvarlig måte.

Når det gjelder spørsmålet om samarbeid på kraftforsyningens område, vil jeg minne om at vi hittil bare har bygget ut om lag 1/3 av de kraftressurser som
260 finnes i våre vassdrag. Ved egen hjelp vil vi etter alt å dømme ikke kunne bygge ut alle våre fossefall før en gang langt ute i fremtiden. Vi bruker allerede i dag ½ milliard kroner pr. år til kraftutbygging. Det er meningen at den kraft vi skal komme til å eksportere skal komme fra anlegg som bygges ut ved hjelp av

265 fremmed kapital. På samme måten som når det gjaldt krafteksport til Danmark i 1950, kommer utbyggingen altså i tillegg til det vi selv kan make. USA har tjent penger på eksport av olje, engelskmennene på eksport av kull. Både olje- og kullforekomstene tar en gang slutt. Men våre elver vil alltid fortsette å renne mot havet.

270

Elektrisitet er blitt kalt «hvite kull». Eksport av disse hvite kull vil kunne skaffe oss betydelige valutainntekter. Vi skal ikke eksportere mer enn at vi har store ressurser igjen til oss selv. Og vi behøver ikke inngå kontrakter for all fremtid. Vi kan begrense kontrakt-tiden til f.eks. 30 eller 40 år.

275

En heldig løsning av de spørsmål jeg her har vært inne på, vil ha betydning for mulighetene av å gjennomføre det langtidsprogram som regjeringen la fram i
280 fjor sommer. Under forutsetning av en rimelig konjunkturutvikling skal vi etter dette programmet øke landets produksjon med 12 % og levestandarden med 15 % i løpet av 4-årsperioden 1954 til utgangen av 1957. Fra enkelte hold er det sagt at vi allerede ligger langt etter den målsetting som er trukket opp i Langtidsprogrammets hovedalternativ. Jeg må si at jeg synes det er litt tidlig å
285 komme med altfor dystre spådommer alt nå. Det er jo bare gått 3 måneder av den 4-årsperioden det dreier seg om. Det er nok riktig at vi på enkelte felter ligger ugunstig an. Men på andre områder ligger vi foran programmets forutsetninger. Det som kan sies med sikkerhet og som er ganske viktig i denne sammenheng, er at foreløpig ligger våre investeringer høyere enn gjennom [?]

290

eg nevnte at den internasjonale konjunkturutvikling vil ha betydning for våre muligheter til å gjennomføre langtidsprogrammets hovedalternativ. Jeg kan nevne et annet moment som også har betydning: At vi kan bevare arbeidsfreden i størst mulig grad. I årene etter krigen har vi vært spart for store
295 arbeidskonflikter. Den eneste konflikt av noen større økonomisk betydning var den ulovlige streiken på Herøya for noen år siden. I Østfold pågår det nå en annen ulovlig streik, konflikten ved Torp Brug. Jeg skal bare si et par ord om ulovlige konflikter i sin alminnelighet:

300

Vi har vært og er fremdeles inne i et tidsskifte når det gjelder den alminnelige vurdering av normene for samfunnsmessig sett moralsk og rettmessig opptreden. Disse normer var før i tiden i høy grad preget av de økonomisk best

305 stilte grupper i samfunnet. Vi er forlengst begynt å bevege oss bort fra denne ensidighet.

Under okkupasjonen lærte det norske folk, og ikke minst arbeiderne, hvilken stor verdi rettssikkerheten har. I årene etter krigen har vi imidlertid ofte sett en tendens innen visse lag av folket til å undergrave respekten særlig for
310 lovbestemmelser om prisregulering, valutakontroll og skattebestemmelser. I en slik situasjon bør etter mitt skjønn de organiserte arbeidere være varsomme med å sette i verk aksjoner som etter arbeidsrettens oppfatning er i strid med gjeldende lover og overenskomster. Arbeidsretten er ingen klassesdomstol. Hvis vi ser på dommene som denne domstolen har avsagt i løpet av de siste årene, har
315 de vel så ofte gått i favør av fagorganiserte arbeidere som i favør av arbeidsgiveren. De fagorganiserte vil miste meget av sin moralske rett til å kreve at andre skal overholde valutabestemmelser, prisforskrifter osv. hvis de ikke selv er villig til å ta hensyn til lovbestemmelser og dommer som gjelder dem selv. Hvis arbeiderne mener at en lov eller en overenskomst er urettferdig, bør de ta
320 opp spørsmålet om å få en forandring gjennom sine politiske og faglige organisasjoner.

Jeg kommer tilbake til våre muligheter til å gjennomføre langtidsprogrammet. En avgjørende betingelse for at vi skal greier det er også at den internasjonale
325 situasjonen ikke forverrer [seg].

Heldigvis har det i det siste året vært en viss avspenning. Tonen i internasjonalt samkvem er blitt mindre brutal enn den var for noen år siden. De ledende statsmenn er i hvert fall på talefot med hverandre. Vi har ikke lenger noen
330 Korea-krig. Sovjet-Samveldet isolerer seg ikke fullt så meget som før.

Men de store stridsspørsmål er dessverre ikke løst. Selv om det er våpenhvile i Korea, er en ikke nådd fram til noen fredsslutning. På Berlin-møtet kom en ikke fram til noe resultat med hensyn til en fredsslutning for Østerrike og Tyskland.
335 Dermed er utsiktene for å få et samlet Tyskland alt annet enn lyse. Situasjonen omkring krigen i Indo-China er meget spent.

Jeg tror at når vi tross alt kan konstatere at krigsfaren er mindre i dag enn for 3½
340 år siden, så skyldes det i første rekke samarbeidet mellom NATO-landene.

Oppgaven for landene innenfor A-pakten har vært å bygge opp en så stor felles

militær styrke, at ingen vil ta risikoen ved et angrep. A-paktens første og største oppgave er altså å virke krigsforebyggende. Den annen oppgave er, hvis det
345 værste likkevel skulle hende, å ha store nok stående styrker til å hindre at det forsvar A-paktlandene har bygget opp, skal fall i angripernes hender før vi kan mobilisere våre ressurser. Vi husker det som skjedde 9. april 1940.

Atlanterhavspakten er bygget opp etter det prinsipp at de byrder som vår felles
350 beredskap legger på oss, skal fordeles rettferdig mellom medlemslandene i samsvar med deres bæreevne. Vi kan ikke hevde at det er en større belastning for unge nordmenn å avtjene en lang tjenestetid, enn det er for engelske og amerikanske, belgiske eller hollandske soldater. Regjeringen mente derfor at Norge burde forlenge førstegangstjenesten. Vi måtte holde på målsettingen om
355 at vi skulle ha to stående brigader i hæren til en hver tid. Det kunne vi oppnå både ved 16 og 18 måneders førstegangssopplæring. Den omlegging til 16 måneder som Stortinget vedtok, innebærer at de langvarige repetisjonsøvelser blir erstattet med kortvarige ordinære repetisjonsøvinger. Sett over en årrekke på 10;15 år ; den tiden soldatene står i felthæren ; betyr nyordningen snarere en
360 forkortelse enn en forlengelse av tjenestetiden. Vi får også en sterkere beredskap enn før. Utgiftene for staten blir betydelig mindre. For vårt produksjonsliv er det klart at det er fordelaktig å slippe de stadige innkallelser til langvarige repetisjonsøvelser.

Når Regjeringen har krevet så store offer av det norske folk i samband med
365 reisingen av vårt forsvar, er det for å hindre at vi skal bli rammet av den katastrofe som en ny storkrig vil bety. Men atomvåpnene er ødeleggelsesmulighetene blitt praktisk talt ubegrenset. Også Sovjet-Samveldets ledende statsmann, Malenkov, innrømmet i en tale for en tid siden at en ny
370 verdenskrig ville bety sivilisasjonens undergang. Det er første gang en fra det hold har hørt at også den kommunistiske verden kan gå under. En får håpe at de som bestemmer Sovjet-Samveldets politikk under disse omstendigheter vil vise større imøtekommenhet enn tidligere på de konferanser som skal søke å løse de store internasjonale tvistesporsmål.

375 For den demokratiske sosialistiske bevegelse er oppgaven i alle land den samme: Å arbeide målbevisst for større forståelse mellom folkene, og med all kraft gå inn for å fjerne den økonomiske nød, som bidrar til å øke de internasjonale motsetninger.

I pakt med 1. mai-dagens grunnidé skal vi bygge Norge i solidaritetens og samarbeidets ånd. Og vi skal bidra vårt til å løse de internasjonale problemene, ut fra den samme grunntanke, og i nært samarbeid med demokratiske sosialister i andre land.

Kilde
regjeringen.no

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/samhold-for-fred-og-framskritt>